

Numeričko rješavanje problema iz fizike

« Numeričke metode »

Ivo Batistić

Fizički odsjek, PMF
Sveučilište u Zagrebu

predavanja 2005/2006

Pregled predavanja

Određivanje perioda titranja

Gibanje u periodičnom potencijalu

Strujni krug

Put do Mjeseca i dalje

Kako napraviti mpeg film

Fazne trajektorije

Titranje molekula

Određivanje perioda titranja

- ▶ Period titranja harmoničkog oscilatora (opruge, klatna) je jednostavno odrediti iz konstante elastičnosti k . Ako je energija:

$$E = \frac{p^2}{2m} + \frac{k x^2}{2},$$

period titranja je:

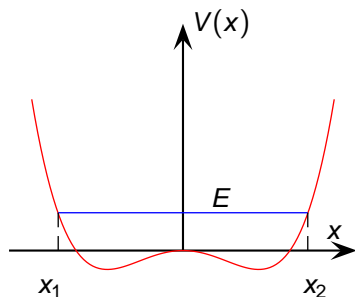
$$T = 2\pi\sqrt{\frac{m}{k}}.$$

- ▶ Što raditi ako nemamo harmonički oscilator, tj ako se čestica giba u nekom neobičnom potencijalu zadanim nekom funkcijom $V(x)$?
Npr.

$$V(x) = a x^2 + b x^4,$$

gdje su a i b neki parametri.

Kvartični oscilator

Ako sa plavom linijom označimo iznos energije čestice, tada presjecišta te linije i potencijalne energije označavaju točke između kojih se čestica giba. U tačkama x_1 i x_2 čestica ima kinetičku energiju jednaku nuli, stoga, i brzinu jednaku nuli. U tim tačkama brzina mijenja svoj smjer, i čestica se počinje vraćati nazad.

Kako izračunati period ?

Iz definicije brzine:

$$\frac{dx}{dt} = v(x) \quad \Rightarrow \quad dt = \frac{dx}{v(x)} \quad \Rightarrow \quad t_2 - t_1 = \int_{x_1}^{x_2} \frac{dx}{v(x)}$$

Kvartični oscilator

Period titranja je dvostruko vrijeme potrebno čestici da pređe put između točaka x_1 i x_2 . Sve što je potrebno je izračunati integral:

$$T = 2.0 \int_{x_1}^{x_2} \frac{dx}{v(x)},$$

gdje je ovisnost brzine o položaju zadana preko potencijalne energije $V(x)$:

$$v(x) = \sqrt{\frac{2}{m}} \sqrt{E - V(x)} = \sqrt{\frac{2}{m}} \sqrt{E - a x^2 - b x^4}$$

Račun možemo provesti numerički koristeći programe za integraciju iz CERNove biblioteke (DGAUSS). A za određivanje točaka u kojima je brzina jednaka nuli, i gdje čestica mijenja smijer gibanja (x_1 , x_2), koristit ćemo CERNov programe za određivanje nula funkcije DZEROX.

Kvartični oscilator

```
MODULE parametri_01
  REAL(KIND=8) :: a=-0.5_8, b=0.25_8 ! parametri potencijala
  REAL(KIND=8) :: e=1.0_8           ! energija
  REAL(KIND=8) :: eps = 1.0D-5      ! greska
  INTEGER       :: mxit = 100        ! broj iteracija
  INTEGER       :: nacin = 1         ! nacin trazenja nula
END MODULE

PROGRAM period_gibanja
  USE parametri_01
  REAL(KIND=8)          :: t1,t2
  REAL(KIND=8)          :: period,nula
  REAL(KIND=8), EXTERNAL :: brzina,kvadrat_brzine,DGAUSS,DZEROX

  ! »» Trazenje x_2 «««
  t1 = 0.0_8; t2= 3.0_8      ! trazimo nulu u ovom podrucju
  nula = DZEROX(t1,t2,eps,mxit,kvadrat_brzine,nacin)
```

Kvartični oscilator

```
t1 = 0.0_8
t2 = nula
period = 4.0_8*DGAUSS(brzina,t1,t2,eps)
PRINT *,'Period gibanja je ',period
END PROGRAM
```

```
FUNCTION kvadrat_brzine(x) RESULT (y)
  USE parametri_01
  IMPLICIT NONE
  REAL(KIND=8) :: x,y
  y = e - a*x*x - b*x*x*x*x
END FUNCTION
```

```
FUNCTION brzina(x) RESULT (y)
  USE parametri_01
  IMPLICIT NONE
  REAL(KIND=8) :: x,y
  y = 1.0_8/SQRT(2.0_8*(e - a*x*x - b*x*x*x*x))
END FUNCTION
```

Kvartični oscilator

- ▶ Program izračunava period gibanja za česticu jedinične mase koja ima energiju $E = 1.0$ (u jedinicam u kojima je potencijal zadan) te za parametre $a = -0.5$ i $b = 0.25$.

```
prompt> ./01_period.x
```

```
Period gibanja je      5.63387171025670
```

- ▶ Da smo pretpostavili da je $a = +0.5$ i $b = 0.0$ dobili bi da je period jednak $2\pi = 6.28318\dots$, jer to odgovara gibanju harmoničkog oscilatora konstante elastičnosti $k = 1$.
- ▶ U slučaju harmoničkog oscilatora period ne ovisi o energiji čestice. Period je isti za sve je energije. To je posebno svojstvo harmoničkog oscilatora. Period titranja za ostale (anharmoničke) potencijale ovisi o energiji čestice.

Gibanje u periodičnom potencijalu

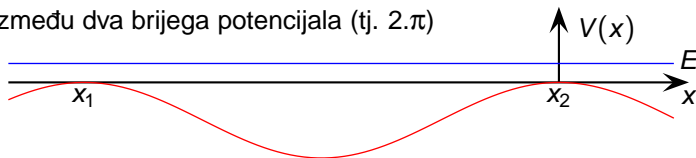
- Ista formula koju smo izveli za proračun period može nam poslužiti za proračun vremena koje je čestici potrebno da pređe put između dviju točaka (kod 1d-gibanja).

$$t(x_1 \rightarrow x_2) = \int_{x_1}^{x_2} \frac{dx}{v(x)}$$

- Pretpostvit ćemo da se čestica giba u periodičnom potencijalu:

$$V(x) = -1 + \cos(x).$$

Želimo odrediti koliko je vremena čestici potrebno da pređe put između dva brijega potencijala (tj. 2π)

Gibanje u periodičnom potencijalu

```
MODULE parametri_02
  REAL(KIND=8) :: pi = 3.141592653580_8
  REAL(KIND=8) :: e = 0.05_8           ! energija
  REAL(KIND=8) :: eps = 1.0D-5        ! greska
END MODULE

PROGRAM period_gibanja
  USE parametri_02
  REAL(KIND=8) :: t1,t2
  REAL(KIND=8) :: period
  REAL(KIND=8), EXTERNAL :: brzina,DGAUSS
  t1 = 0.0_8
  t2 = 2.0_8*pi
  period = DGAUSS(brzina,t1,t2,eps)
  PRINT *, 'Vrijeme potrebno za preciznost 2Pi je ', period
END PROGRAM

FUNCTION brzina(x) RESULT (y)
  USE parametri_02
  REAL(KIND=8) :: x,y
  y = 1.0_8/SQRT(2.0_8*( e + 1.0_8 - COS(x) ))
END FUNCTION
```

Gibanje u periodičnom potencijalu

- ▶ Za energiju $e = 0.05$ dobivamo:

```
prompt> ./02_vrijeme.x
```

```
Vrijeme potrebno za preciznost  $2\pi$  je      6.43394084079885
```

- ▶ Zanimljivo je ustanoviti kako to vrijeme ovisi o energiji. Program možemo modificirati i izračunati vrijeme za različite energije:

```
prompt> ./03_vrijeme.x
```

```
Energija      2.00000E+00 period      2.62206E+00
```

```
Energija      1.00000E+00 period      3.31328E+00
```

```
Energija      5.00000E-01 period      4.03781E+00
```

```
Energija      2.50000E-01 period      4.76802E+00
```

```
.....
```

```
Energija      3.05176E-05 period      1.38629E+01
```

```
Energija      1.52588E-05 period      1.45561E+01
```

```
Energija      7.62939E-06 period      1.52492E+01
```

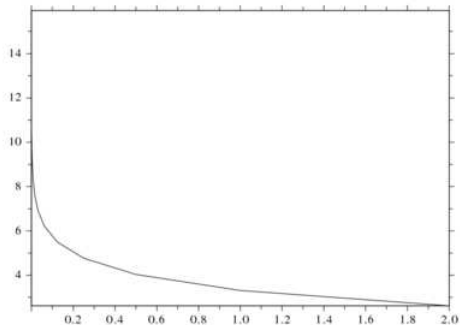
```
Energija      3.81470E-06 period      1.59424E+01
```

Gibanje u periodičnom potencijalu

Očito period divergira kako je energija sve manja i manja. Možemo program modificirati tako da nam rezultat prikaže grafički. U program ubacujemo linije:

```
CALL METAFL('xwin')  
CALL QPLOT(REAL(energija,KIND=4),REAL(period,KIND=4), &  
          SIZE(energija))
```

za crtanje niza, a kao rezultat dobivamo:

Jel moguće ustanoviti kako period divergira ?

Napravimo plot perioda kao funkciju logaritma energije.

Gibanje u periodičnom potencijalu

Da bi ustanovili točnu funkcionalnu ovisnost, iskoristit ćemo DLSQP1 podprogram iz CERNove biblioteke, kako bi za dani skup vrijednosti funkcije, y_i u točkama x_i pronašli pravac, zadan s koefijentima a i b za koji je funkcija:

$$F(a, b) = \sum_i (y_i - a \cdot x_i - b)^2$$

minimalna. Dakle u program ubacujemo liniju:

```
CALL DLSQP1(SIZE(energija), LOG(energija), period, b, a, sd, ifail)
```

koja će izračunati koeficijente pravca a i b . I kao rezultat dobivamo:

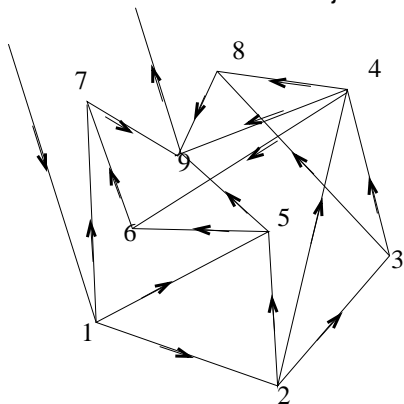
$$a = -1.01024 \quad b = 3.37350$$

Dakle:

$$\text{vrijeme} = 1.01024 \cdot \ln\left(\frac{1.0}{\text{energija}}\right) + 3.37350.$$

Strujni krug - klupko otpornika

Pretpostavimo da imamo n čvorišta međusobno povezanih otpornicima. Čvorišta ćemo označiti indeksima od 1 do n . Neka je prvo čvorište ono u koje ulazi struja, a zadnje čvorište ono iz kojeg izlazi. Poredak u označavanju ostalih čvorista nije važan.

- ▶ Otpor između čvorišta i i j označimo sa R_{ij} .
- ▶ Ako nema otpornika koji povezuje i i j , to znači da je otpor beskonačan.
- ▶ Neka je smjer struje uvijek od čvorišta manjeg indeksa prema čvorištu većeg indeksa.
- ▶ Neka je napon na i -tom čvorištu jednak U_i .

Strujni krug

Kao izračunati otpor klupka ?

- ▶ Ukupna struja koja ulazi u svaki čvor jednaka je ukupnoj struji koja iz njega izlazi:

$$\sum_{i < j} I_{ij} = \sum_{i > j} I_{ji},$$

osim za prvi čvor u koji ulazi struja iz vanjske mreže, te za zadnji čvor iz kojeg struja izlazi u vanjsku mrežu:

$$I = \sum_{i > 1} I_{1i}$$
$$\sum_{i < n} I_{in} = I$$

- ▶ Iznos struje između svaka dva čvorišta je:

$$I_{ij} = \frac{U_j - U_i}{R_{ij}}$$

Strujni krug

Naponi u čvorištima zadovoljavaju skup linearnih jednažbi:

$$a_{11}U_1 + a_{12}U_2 + \dots + a_{1n}U_n = I$$

$$a_{21}U_1 + a_{22}U_2 + \dots + a_{2n}U_n = 0$$

$$a_{31}U_1 + a_{32}U_2 + \dots + a_{3n}U_n = 0$$

...

$$a_{n1}U_1 + a_{n2}U_2 + \dots + a_{nn}U_n = -I$$

gdje su:

$$a_{ij} = \frac{1}{R_{ij}} \quad \text{za } i \neq j$$

$$a_{ii} = \sum_{j < i} \frac{1}{R_{ij}} - \sum_{j > i} \frac{1}{R_{ij}}$$

Rješavanjem sustava jednažbi za napone na čvorištima možemo odrediti otpor strujnog kruga.

Strujni krug

```
PROGRAM strujni_krug
  CHARACTER (LEN=80) :: datoteka = '05_strujni_krug.dat'
  REAL(KIND=8), ALLOCATABLE, DIMENSION(:) :: vv,bb
  REAL(KIND=8), ALLOCATABLE, DIMENSION(:, :) :: aa,rr
  INTEGER, ALLOCATABLE, DIMENSION(:) :: ir
  REAL(KIND=8) :: xx
  INTEGER :: mm
  INTEGER :: i,j,k,ifail,ierr

  OPEN (UNIT=10,FILE=TRIM(datoteka),STATUS='old', &
        ACTION='read',ERR=20,IOSTAT=ierr)
  READ (10,*) mm ! broj cvorista

  ALLOCATE (vv(mm))
  ALLOCATE (bb(mm))
  ALLOCATE (aa(mm,mm))
  ALLOCATE (rr(mm,mm))
  ALLOCATE (ir(mm))
```

Strujni krug

```
rr = 0.0_8
DO
  READ (10,FMT='(2i3,g)',END=30,EOR=30,ADVANCE='yes') i,j,xx
  rr(i,j) = xx
END DO

20 IF (ierr /= 0) THEN
  PRINT *, 'Greska kod otvaranja = ',ierr
  STOP
END IF

30 CLOSE(10)

DO i=1,mm
DO j=i+1,mm
  rr(j,i) = rr(i,j)
END DO
END DO
```

Strujni krug

```
DO i=1,mm
  DO j=1,i-1
    IF (rr(i,j) /= 0.0_8) aa(i,j) = 1.0/rr(i,j)
  END DO
  DO j=i+1,mm
    IF (rr(i,j) /= 0.0_8) aa(i,j) = 1.0/rr(i,j)
  END DO
  aa(i,i) = - SUM(aa(i,1:(i-1))) - SUM(aa(i,(i+1):mm))
END DO
aa(1,1) = aa(1,1) + 1.0
bb = 0.0_8 ; bb(1) = +1.0_8 ; bb(8) = -1.0_8
k = 1
vv = bb
CALL DEQN (mm,aa,mm,ir,ifail,k,vv)
IF (ifail == -1) THEN
  PRINT *, 'A je singularna'
ELSE
  PRINT '(lg)', vv
END IF
END PROGRAM
```

Strujni krug

U problemu strujnog kruga postoji neodređenost. Iznosi napona, U_i , nisu apsolutno određeni, nego samo njihove međusobne razlike. To se u problemu pojavljuje tako da je jedna od jednačbi linearno ovisna o drugim. Da bi *popravili* tu situaciju, sustavu jednačbi dodali smo još jednu jednačbu (tj. pribrojili smo je prvoj):

$$1 \cdot U_1 = 0$$

Time se prisiljava da vrijednost potencijala na prvom čvorištu bude jednaka nuli.

```
prompt> ./05_strujni_krug.x
```

```
-0.5551115123125783E-15
```

```
0.4787666433076381
```

```
1.251164516262006
```

```
1.789455459829342
```

```
0.3693474586751307
```

```
1.034172884290367
```

```
2.698544869945176
```

```
6.803808895667588
```

Problem se lako može poopćiti na složene krugove koji sadrže kondenzatore i zavojnice, te kroz koje teče izmjenična struja.

Put do Mjeseca i dalje

Želimo promotriti problem putovanja rakete (projektila) do Mjeseca. Gibanje je opisano diferencijalnim jednažbama koje je potrebno riješiti:

$$\frac{dx}{dt} = v_x$$

$$\frac{dv_x}{dt} = \frac{1}{m} F_x(x, y, t)$$

$$\frac{dy}{dt} = v_y$$

$$\frac{dv_y}{dt} = \frac{1}{m} F_y(x, y, t)$$

pretpostavit ćemo da imamo samo gibanje u ravnini.

Rješavanjem sustava jednažbi dobiva se kako položaj (x, y) i brzine (v_x, v_y) ovise o vremenu. Pretpostavit ćemo da je početni položaj rakete površina Zemlje, te da je ispaljena s brzinom od oko 11 km/s.

Put do Mjeseca i dalje

Sile koje djeluju na raketu su gravitacija Zemlje i gravitacija Mjeseca:

$$F_x = -\frac{G m M_Z x}{(x^2 + y^2)^{(3/2)}} - \frac{G m M_M (x - x_M(t))}{((x - x_M(t))^2 + (y - y_M(t))^2)^{(3/2)}}$$
$$F_y = -\frac{G m M_Z y}{(x^2 + y^2)^{(3/2)}} - \frac{G m M_M (y - y_M(t))}{((x - x_M(t))^2 + (y - y_M(t))^2)^{(3/2)}}$$

U CERNovoj biblioteci postoje potprogrami (DDEQBS) koje možemo koristiti u računu.

Put do Mjeseca i dalje

```
MODULE parametri_06
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: pi = 3.14159265350_8
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: zm = 384000_8          ! km
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: tm = 27.32*24*3600    ! s
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: omega = 2.0_8*pi/tm   ! s^-1
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: phi = 0.77_8
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: gz = 398432_8         ! km^3/s^2
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), PARAMETER :: gm = 4905.32_8       ! km^3/s^2
END MODULE

PROGRAM raketa
  USE parametri_06
  INTEGER, PARAMETER :: n = 4
  REAL(kind=KIND(1.0D0)) :: t,t0,t1,dt,tmx
  REAL(kind=KIND(1.0D0)) :: y1,y2,y3,y4
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), DIMENSION(n) :: y
  REAL(kind=KIND(1.0D0)) :: h0
  REAL(kind=KIND(1.0D0)) :: eps,del
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), DIMENSION(40*n) :: work
  INTEGER :: i, imax = 10000000
  REAL(kind=KIND(1.0D0)) :: eng
  REAL(kind=KIND(1.0D0)), DIMENSION(2) :: rm ! polozaj mjeseca
  EXTERNAL :: postavi_silu
```

Put do Mjeseca i dalje

```
REAL :: dm = 800000.0
REAL :: dd = 100000.0

t = 0.0_8           ! pocetak
dt = 3600.0_8       ! vremenski korak
tmx = 800000        ! maksimalno vrijeme
h0 = 1.0_8
eps = 1.0D-7
del = 1.0D-3

y1 = 6370_8         ! inicijalni polozaji i brzine
y2 = 11.1_8
y3 = 0.0_8
y4 = 0.0_8

rm(1) = zm*COS(omega*t-phi) ! polozaj Mjeseca
rm(2) = zm*SIN(omega*t-phi)

!!«« pocetak grafickog prikaza »»!!
```

Put do Mjeseca i dalje

```
i = 0
DO WHILE (t<tmx)
  t0 = t
  t1 = t+dt
  y(1) = y1; y(2) = y2; y(3) = y3; y(4) = y4
  CALL DDEQBS (n,t0,t1,y,h0,eps,postavi_silu,work)
  t = t1
  y1 = y(1); y2 = y(2); y3 = y(3); y4 = y(4)
  i = i+1
  rm(1) = zm*COS(omega*t-phi)
  rm(2) = zm*SIN(omega*t-phi)
  eng = 0.5*(y(2)**2+y(4)**2) - gz/SQRT(y(1)**2+y(3)**2) &
        - gm/SQRT((y(1)-rm(1))**2+(y(3)-rm(2))**2)
  !! ««« grafiski prikaz rakete i Mjeseca »»» !!
END DO
WRITE (*,'(1x,a10,g12.5,a7,g12.5)') 'vrijeme = ',t, &
                                     ' eng = ',eng
END PROGRAM
```

Put do Mjeseca i dalje

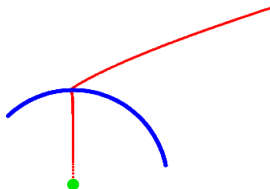
```
SUBROUTINE postavi_silu(t,y,sila)
  USE parametri_06
  REAL(kind=KIND(1.0D0)),INTENT(IN)                :: t
  REAL(kind=KIND(1.0D0)),INTENT(IN), DIMENSION(4) :: y
  REAL(kind=KIND(1.0D0)),INTENT(OUT),DIMENSION(4) :: sila

  REAL(kind=KIND(1.0D0)), DIMENSION(2)            :: rm

  rm(1) = zm*COS(omega*t-phi)
  rm(2) = zm*SIN(omega*t-phi)

  sila(1) = +y(2)
  sila(2) = -gz*y(1)/(y(1)**2+y(3)**2)**1.5 &
    -gm*(y(1)-rm(1))/((y(1)-rm(1))**2+(y(3)-rm(2))**2)**1.5
  sila(3) = +y(4)
  sila(4) = -gz*y(3)/(y(1)**2+y(3)**2)**1.5 &
    -gm*(y(3)-rm(2))/((y(1)-rm(1))**2+(y(3)-rm(2))**2)**1.5
END SUBROUTINE
```

Put do Mjeseca i dalje

Kao rezultat dobivamo da raketa u blizini Mjeseca ulijeće u hiperboličnu putanju iz koje izlijeće s dodatnom energijom koja joj omogućuje da se oslobodi gravitacijskog polja i Zemlja i Mjeseca.

Ispis iz programa:

```
vrijeme = 0.0000      eng = -0.95612    (negativna energija!)  
vrijeme = 0.80280E+06 eng = 0.81084    (pozitivna energija!)
```

Moguće je napraviti slikice položaja rakete u raznim vremenskim trenucima, te ih sve zajedno objediniti u film. (verzija programa 07_raketa.f90 generira oko 223 slika). Ima raznih alata za povezivanje slika u film. Ovdje smo iskoristili mencoder (<http://www.mplayerhq.hu/>)

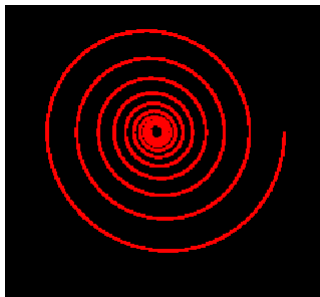
Fazne trajektorije

- ▶ U fizici je uobičajeno prikazivati kretanje čestica u tzv. faznom prostoru (ili faznom dijagramu). Fazni prostor je prostor u kojem su koordinatne osi koordinate i impulsi (brzine). U slučaju jednodimenzionalnog gibanja to je dvodimenzionalni prostor (x, p_x) .
- ▶ Skup točaka $(x(t), p_x(t))$ predstavlja krivulju koja se nigdje ne presjeca sama sa sobom (u faznom prostoru). Ta se krivulja zove **fazna trajektorija**. Ako vrijedi zakon sačuvanja energije, onda je fazna trajektorija krivulja konstantne energije.

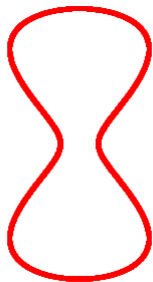
$$\frac{p_x^2}{2m} + V(x) = E$$

- ▶ Program koji smo razvili za gibanje rakete može se modificirati za praćenje gibanja čestice u faznom prostoru.

Fazne trajektorije

Fazna trajektorija gušenog harmoničkog oscilatora. Energija nije sačuvana. Ako ne bi bilo gušenja, fazna trajektorija bi bila elipsa.

Fazna trajektorija kvartičnog oscilatora čija je potencijalna energija:

$$V(x) = -0.5x^2 + 0.25x^4.$$

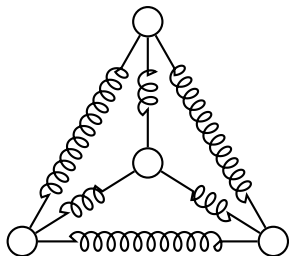
Trajektorija predstavlja krivulju konstantne energije. Kod periodičnog gibanja trajektorija je zatvorena krivulja.

Titranje molekula

Promotrit ćemo jednostavan slučaj (jednodimenzionalni) grupe atoma vezanih elastičnim silama (oprugama). Gibanje (titranje) molekule može se prikazati kao superpozicija titranja nekoliko osnovnih frekvencija:

$$x_i(t) = \sum_{\lambda} a_{\lambda} \cos(\omega_{\lambda} \cdot t - \phi_{\lambda}).$$

Broj različitih frekvencija jednak je broju atoma koje čine molekulu. Želimo izračunati frekvencije titranja ω_{λ} .

Potencijalna energija skupa čestica vezanih oprugama različite jačine:

$$V(x_1, x_2, \dots) = \sum_{i < j} \frac{K_{ij}}{2} \cdot (x_i - x_j)^2$$

Titranje molekula

Jednadžbe gibanja:

$$m\ddot{x}_1 = -\frac{dV}{dx_1} = -\sum_{j \neq 1} K_{1,j}(x_1 - x_j)$$

$$m\ddot{x}_2 = -\frac{dV}{dx_2} = -\sum_{j \neq 2} K_{2,j}(x_2 - x_j)$$

....

Pretpostavit ćemo da čestice titraju nekom nepoznatom frekvencijom titranja ω :

$$x_i(t) = x_i \cdot e^{-i\omega t}$$

Uvršavanjem u sustav diferencijalnih jednadžbi, dobiva se:

$$m\omega^2 x_1 = \sum_j D_{1j} x_j$$

$$m\omega^2 x_2 = \sum_j D_{2j} x_j$$

...

$$m\omega^2 x_n = \sum_j D_{nj} x_j$$

ili

$$m\omega^2 \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{pmatrix} = (D_{ij}) \cdot \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{pmatrix}$$

Titranje molekula

To je u stvari problem određivanja vlastiti vrijednosti i vlastitih vektora matrice D_{ij} . Pri tome matricni elementi matrice D su:

$$D_{ij} = -K_{ij} \quad \text{za} \quad i \neq j$$
$$D_{ii} = \sum_{j \neq i} K_{ij}$$

U CERNovoj biblioteci ne postoje programi za određivanja vlastitih vrijednosti, nego se CERNova biblioteka oslanja na druge pakete, kao npr. LAPACK. Web adresa LAPACK paketa je

<http://www.netlib.org/lapack/>. To je paket koji ima veliki broj raznih programa za rad s matrica. Mnogi od programa su specijalizirani za rad s posebnim vrstama matrica (simetrična, nesimetrična, tridijagonalna, itd.).

Mi ćemo iskoristiti DSYEV program koji izračunava vlastite vrijednosti i vlastite vektore simetrične matrice.

Titranje molekula

```
PROGRAM frekvencije
  CHARACTER (LEN=80) :: datoteka = '10_titranje.dat'
  REAL(KIND=8), ALLOCATABLE, DIMENSION(:, :) :: kk
  REAL(KIND=8), ALLOCATABLE, DIMENSION(:)    :: omega
  REAL(KIND=8), ALLOCATABLE, DIMENSION(:)    :: work
  REAL(KIND=8)  :: xx
  INTEGER       :: mm, lwork
  INTEGER       :: i, j, k, ifail, ierr

  OPEN (UNIT=10, FILE=TRIM(datoteka), STATUS='old', &
        ACTION='read', ERR=20, IOSTAT=ierr)

  READ (10, *) mm      ! broj cvorista
  lwork = 4*mm

  ALLOCATE (kk(mm, mm))
  ALLOCATE (omega(mm))
  ALLOCATE (work(lwork))
```

Titranje molekula

```
kk = 0.0_8
DO
  READ (10,FMT='(2i3,g)', END=30, EOR=30, ADVANCE='yes') i,j,xx
  kk(i,j) = xx
END DO
20 IF (ierr /= 0) THEN
  PRINT *, 'Greska kod otvaranja = ', ierr
  STOP
END IF
30 CLOSE(10)
DO i=1,mm
DO j=i+1,mm
  kk(j,i) = kk(i,j)
END DO
END DO
DO i=1,mm
  kk(i,i) = - SUM(kk(i,1:(i-1))) - SUM(kk(i,(i+1):mm))
END DO
```

Titranje molekula

```
CALL DSYEV ('V', 'U', mm, -kk, mm, omega, work, lwork, ifail)
IF (ifail == -1) THEN
PRINT *, 'matrica je singularna'
ELSE
PRINT '(1g)', SQRT(omega)
END IF

END PROGRAM
```

Izvođenjem programa:

```
prompt> ./10_titranje.x
```

```
8.590409574352428E-008
```

```
2.51195265918648
```

```
2.70985412231195
```

```
3.48008414309677
```

```
3.71836026036897
```

```
4.55627576721137
```

```
5.36689460335591
```

```
6.54571533558111
```

Jedna od frekvencija je jednaka nuli. To odgovara gibanju u kojem se svi atomi se pomiču za isti iznos, tj. radi se translatorsnom gibanju cijele molekule.